

DENETÇİNİN BAĞIMSIZLIĞINI GÜÇLENDİRMEYE YÖNELİK BİR ÖNERİ: FİNANSAL TABLOLARIN SİGORTALANMASI

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 17.08.2022
Kabul Tarihi : 07.12.2022
Türü : İnceleme Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mbakis.1163170

Prof. Dr. Recep GÜNEŞ*
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ONAY**

Bibliyografik Bilgiler

Güneş, R. & Onay, A. (2023). “Denetçinin Bağımsızlığını Güçlendirmeye Yönelik Bir Öneri: Finansal Tabloların Sigortalanması” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2023, Sayı : 69, Sayfa : 67-84)
<https://doi.org/10.55322/mbakis.1163170>

ÖZ

Denetçi-yönetici ilişkilerindeki doğal çıkar çatışmaları, denetimin karşı karşıya olduğu problemlerin kaynağıdır. Bu problemlerin kesin çözümü, iki taraf arasındaki ilişkilerin düzenlemelerle sınırlandırılması değil tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Finansal tabloların sigortalanması fikri, bu amaca hizmet eder. Bu çalışmada, finansal tabloların sigortalanmasının temel gerekçeleri tartışılmış ve bir uygulama modeli tanıtılmıştır. Ayrıca finansal tabloların sigortalanmasının denetim ve finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkisi açıklanmış ve denetimin problemlerine çözüm üretmeyi amaçlayan araştırmacılara ve düzenleyicilere olağandışı bir bakış açısı üzerinden teorik bir tartışma sunulmuştur. Çalışmanın sonuçları, “bırakınız yapsınlar” ilkesine dayanan bir model olan finansal tabloların sigortalanmasının, denetim kalitesinin ve finansal raporlama kalitesinin artırılmasını teşvik eden motivasyonlara sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Vekalet Problemi, Denetimin Bağımsızlığı, Denetim Kalitesi.

JEL Sınıflandırması: G34, M41, M42.

* Artvin Çoruh Üniversitesi, UBYO, recep.gunes@artvin.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3813-2749

** Eskişehir Teknik Üniversitesi, UMYO, ahmet_onay@eskisehir.edu.tr, orcid.org/0000-0003-1182-6003

**A RECOMMENDATION TO STRENGTHEN THE AUDITOR'S INDEPENDENCE:
FINANCIAL STATEMENTS INSURANCE****ABSTRACT**

The inherent conflicts of interest in the auditor-manager relationships are the source of the problems that auditing faces. The definitive solution to these problems is not to limit the relations between the two parties with regulations, but to completely eliminate them. The idea of financial statements insurance serves this purpose. In this study, the basic rationales of the financial statements insurance are discussed and an implementation model is introduced. In addition, the impact of financial statements insurance on auditing and financial reporting quality is explained, and a theoretical discussion is presented from an unusual perspective to researchers and regulators who aim to find solutions to auditing problems. The results of the study showed that financial statements insurance, a model based on the "laissez-faire" principle, has motivations that encourage the improvement of audit quality and financial reporting quality.

Keywords: Agency Problem, Audit Independence, Audit Quality.

JEL Classification: G34, M41, M42.

1. GİRİŞ

Thomas Hobbes'e göre insan insanın kurdudur ve doğuştan kötüdür. İnsanoğlu doğası gereği vicdaniyla baş başa olduğu koşullarda her şeyden önce kendi menfaatini düşünür. Adam Smith, vekalet ilişkileri açısından Hobbes'in düşüncesine benzer bir görüşü savunur. Smith'e göre, bir kimseden başkalarının parasını harcarken kendi parasını harcarken ki hassasiyeti göstermesi beklenebilir. Smith'in görüşleri, vekalet ilişkilerinden kaynaklanan problemlerin kökenini yansıtır. Söz konusu problemler, yöneticiler ve hissedarlar arasındaki ilişkiye üçüncü bir taraf olan denetimin yerleştirilmesinin temel gerekçesidir.

Tarihsel süreçte işler umulduğu gibi gitmemiş, denetimin pozisyonu ve ilgili düzenlemeler sorgulanmıştır. Denetimin pozisyonu kusurludur ve problemlerin ana kaynağıdır. Denetçiler, denetledikleri şirketlerin yöneticilerine bağımlıdır. Yöneticiler bir taraftan finansal raporlama sorumluluğunu taşıırken diğer taraftan denetçileri görevlendirme ve ücretlerini ödeme yetkisini elinde bulunduran taraftır. Bu koşullar altında tüm taraflar gibi önce kendi çıkarlarının peşinden koşan denetçiler, gelirlerini kaybetmemek adına yöneticilerin meşru olmayan isteklerine boyun eğmek zorunda kalırlar. Bu durum, yöneticiler dahil tüm tarafları olumsuz etkileyen bir vekalet problemi olarak tanımlanmalıdır.

Bu probleminin çözümü için taraflar arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmelidir. Denetçinin işvereni pozisyonuna, denetçiyle çıkar çatışması yaşaması mümkün olmayan bir aracının yerleştirilmesi gere-

kir. Bu aracının, sermaye piyasalarındaki fiyat hareketlerinden herhangi bir beklentisinin olmaması ve denetim kalitesindeki artışın çıkarlarına ters düşmemesi gerekir. Vekalet ilişkilerindeki kusurlu yapıyı gidermek üzere, finansal tabloların sigortalanması (FTS) fikri ortaya atılmıştır. Denetçilerin işvereni pozisyonuna oturtulan sigorta şirketleri, denetçilerin üzerindeki çıkar çatışmalarından kaynaklanan baskıyı kesin bir şekilde ortadan kaldıracırlar.

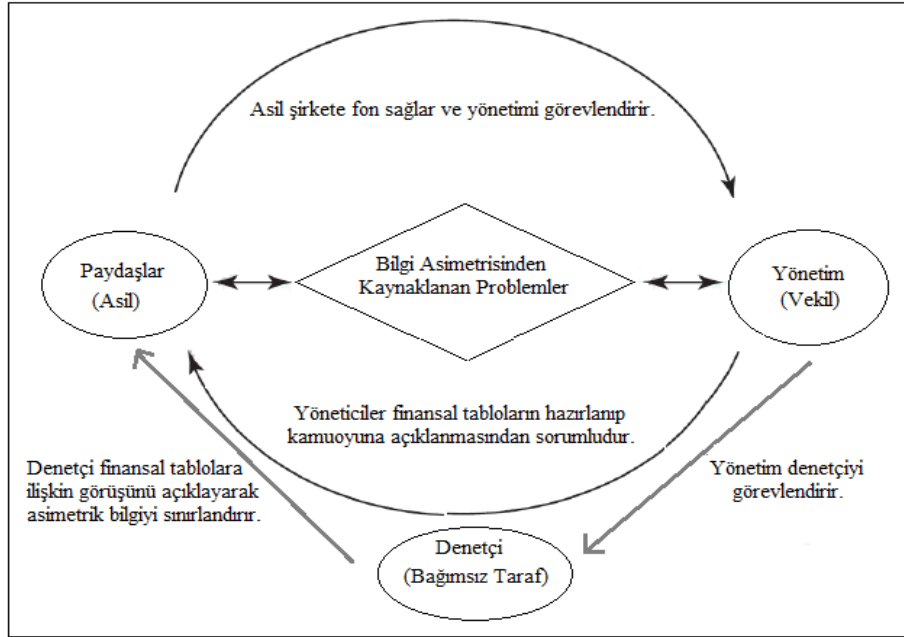
Bir serbest piyasa çözümü olarak öne sürülen FTS, sürekli problemler üreten kusurlu yapıyı yeniden düzenler ve kaliteli finansal raporlamanın ve denetimin önündeki olumsuz motivasyonları tamamen ortadan kaldırır. FTS, taraflar için uygun motivasyonlara sahiptir. Yöneticiler, şirketlerinin piyasada kaliteli finansal tablolara sahip şirketler olarak sınıflandırılması için çaba göstermek zorundadır. Denetçiler ise, daha kaliteli denetim hizmetleri sunarak daha fazla gelir elde etmek isteyeceklerdir. FTS, liberal iktisadın temel ilkelerine sıkı sıkıya bağlıdır. Smith'in görünmez eli, düşük kaliteli finansal tablolar sunan yöneticileri ve kalitesiz denetim hizmeti sunan denetçileri cezalandıracak ve piyasa dengesinin optimum koşullarda kurulmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada öncelikle FTS fikrinin temel gerekçesi olan denetimin kusurlu pozisyonu ve yol açtığı problemler tartışılmıştır. Daha sonra denetimin problemlerine çözüm arayan düzenlemelerin sınırlı yönleri ve neden oldukları paradokslar incelenmiştir. Sonraki bölümde FTS tanıtılmıştır. Son bölümde ise, FTS modelinin faydaları, taraflar açısından farklı yönleriyle ele alınmıştır.

2. DENETİMİN MEVCUT POZİSYONU

Etkin Piyasa Teorisine göre, sermaye piyasalarının etkinliği, finansal araçları ihraç eden şirketlere ilişkin doğru ve eksiksiz bilgiye tüm piyasa katılımcılarının erişebilme seviyesine bağlıdır (Fama, 1970)¹. Bilgi asimetrisi, piyasaların etkinliğinin yani bir ekonomide kaynakların rasyonel şekilde tahsis edilmesinin önündeki en önemli engeldir (Jensen & Meckling, 1976). Şirketlerin sözleşmeden doğan veya zımni yükümlülüklerini yerine getireceğinden emin olmayan yatırımcılar, tasarruflarını tahsis etmektan kaçınacaklardır (Mautz & Sharaf, 1961). Bilgi asimetrisi, bir piyasada alıcı ve satıcının bilgi düzeylerinin eşit olmaması durumunda ortaya çıkan problemleri ifade eden limon piyasası adlı piyasa başarısızlığına neden olur (Akerlof, 1970). Bu problemler; hatalı seçim, ahlaki tehlike ve sözleşme maliyetlerinin artması şeklinde özetlenebilir (Fama & Jensen, 1983). Finansal bilginin güvenilirliğini doğrulayan denetim, şirketin adil bir görünümünü sağlar ve piyasadaki bilgi asimetrisinden kaynaklanan problemleri sınırlandırır. Makro açıdan bakıldığında, denetim, ulusal ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan bir güvence pozisyonundadır. Şekil 1'de vekalet ilişkisindeki tarafların pozisyonları ve başat sorumlulukları gösterilmiştir (Messier vd., 2016).

1 Eugene Fama'nın temelleri doktora tezine dayanan akademik çalışmalarında ortaya attığı Etkin Piyasa Teorisi, kendisine Nobel Ekonomi Ödülünü kazandırmıştır.

Şekil 1: Vekalet İlişkindeki Taraflar ve Sorumlulukları

Denetim başarısızlıklarının neden olduğu muhasebe skandalları, denetimin pozisyonunun ve denetime ilişkin düzenlemelerin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu tartışmaların odağında denetçilerin bağımsızlığını koruyamaması yer alır. Denetçiler, potansiyel gelir kaynaklarını tehlikeye atmamak için yönetimin eylemlerine göz yummak zorunda kalmışlardır. Toplumun çıkarlarının savunucusu olma sorumluluğunu yüklenen denetçinin, sadakatle hizmet etmesini sağlayan koşullara sahip olması gerekir (Shapiro, 2005). Denetlediği şirketin yönetimiyle istihdam ilişkisi kurmak zorunda olan bir denetçinin sorumluluklarını hangi seviyede üstlenebileceği beklenebilir?

Yönetişim ilkelerine göre, yöneticiler yerine denetçilerin hissedarların vekili olduğu bir yapının oluşturulması gerekir. Buna karşın uygulamada, hissedarlar veya denetim komiteleri, yönetimin hangi denetim firmasını görevlendireceğine dair oy verme hakkına sahip olsalar da nihayetinde denetim firmasının görevlendirilmesi ve ödemesinin yapılmasında söz sahibi olan taraf yöneticilerdir. Yöneticilerin denetim için ödenen ücretlerin kontrolünü elinde bulundurması, denetçileri istedikleri görüşü elde edebilmek için baskı altına alabilmelerinin önünü açacaktır. Yöneticiler ve hissedar arasındaki doğal çıkar çatışması, denetçilere yönelen yönetimin kontrolündeki bir baskıya dönüşür. Bu baskı, ancak çıkarları denetim kalitesinin artmasıyla çatışmayan uygun bir aracının vekalet ilişkisine yerleştirilmesiyle ortadan kaldırılabilir (Dontoh vd., 2013).

3. DENETİMİN POZİSYONUNDAN KAYNAKLANAN PROBLEMLER

Denetçilerin müşteri şirketin yöneticileri tarafından görevlendirildiği ve ücretlerinin ödendiği bir mekânza, önemli bir vekalet problemine yol açmaktadır. Yöneticiler, bir taraftan finansal raporlama

üzerinde belirli sınırlar içinde takdir yetkisine² sahipken, diğer taraftan denetim için istihdam ve ücret ödeme yetkisini elinde bulunduran taraftır. Denetçiler açık bir şekilde yöneticilere bağımlı durumdadır. Bu koşullar altında denetçilerin temel düşüncesi, denetim ve denetim dışı hizmetler karşılığında elde ettikleri gelirleri kaybetmemek için çaba göstermek olacaktır (Gavious, 2007).

Denetimin pozisyonuna ilişkin teorik tartışmaların odak noktasında, bağımsızlığı yer alır. Deangelo, teknik yeterlilik ile birlikte bağımsızlığın denetim kalitesini etkileyen iki başat nitelikten biri olduğunu savunmaktadır. Deangelo'ya göre, bağımsızlık olmadan teknik yeterliliğin yüksek seviyede olması bile kaliteli bir denetim için yeterli olmayacaktır (DeAngelo, 1981). Ancak Antle'ye göre, bağımsızlığın üzerinde uzlaşmış kesin sınırları yoktur ve standartlar yoruma açıktır. Antle, finansal raporlama sürecinde ahlaki tehlike problemine maruz kalan denetimin bağımsızlığına yönelik endişeleri ortadan kaldıran makul bir çözümün olmadığını öne sürmüştür (Antle, 1984). Denetçinin bağımsızlığı, yöneticilerle kurulan müşteri ilişkileri nedeniyle psikolojik açıdan mümkün değildir (Bazerman vd., 1997).

Muhasebe skandalları sonrasında yürürlüğe konulan düzenlemelerin odak noktasında, denetimin karşılaştığı problemler yer alır. Ancak bu düzenlemeler, denetimin yönetimle olan doğrudan ilişkisini ortadan kaldırmak yerine, sınırlı düzeyde çözümler sunmaktadır. Bir dizi şirketin adının karıştığı muhasebe usulsüzlükleri, denetçilerin uzun süreli müşteri ilişkisine girdiklerinde ve özellikle yüksek bir ücret söz konusu olduğunda, sonraki dönemlerin denetim ücretlerini yasal sorumluluklarından çok daha fazla önemsediklerini göstermiştir. Denetçilerin yöneticilere sadakati, manipülatif eylemlerden zarar gören hissedarlar tarafından dava edildiklerinde, zararın şirketin kaynaklarından karşılanmasının gizli bir gerekçesidir (Gavious, 2007: 464).

Denetçilerin problemlerini, yasal sorumluluklarını artırarak sınırlandırmanın verimli bir önlem olup olmadığı tartışmalıdır. Düzenlemelerin, ekonomik kaynakların tahsisini veya riskin paylaşılması problemi ni dikkate almadığı için finansal manipülasyonu kesin bir şekilde engelleyemeyeceği savunulmaktadır. Denetçilere sonradan ağır yaptırımlarda bulunulması, yatırımcıların, yüksek getirili şirketlerle finansal göstergelerini kullanarak kendisini olduğundan farklı gösteren şirketleri ayırmalarını sağlamayacaktır. Ek olarak, denetçilerin yasal sorumluluklarının artırılması ve yaptırımlarla tehdit edilmeleri, mesleğin cazibesini yitirmesine neden olacağı için uzun vadede denetimin kalitesinin düşmesine yol açan derin problemlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanabilir. Diğer taraftan doğası gereği bir finansal manipülasyonun tespit edilmesinin ve kanıtlanmasının zorluğu, kontrol ve izleme mekanizmalarının sorgulanmasına neden olabilir. Bu tür önlemler, kötüye kullanımı beklediği ölçüde engelleyemediğinde, kaynakların fayda maliyet açısından verimsiz kullanıldığı eleştirisini alabilir. Vekalet tartışmaları, sınırlı çözümlerin yerine, mevzuata ve düzenlemelere dayanmayan alternatif bir kesin çözüme ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Ronen, 2002: 48).

4. DENETİM DÜZENLEMELERİNİN NEDEN OLDUĞU PARADOKSLAR

Denetimin kalitesini artırmaya ve bağımsızlığını korumaya yönelik düzenlemelerin üç başlıkta özetlenebileceği söylenebilir. Bunlar; denetçi ile müşterisi arasındaki ilişkiyi düzenleyen denetim komitesinin

2 Bu yetkinin kötüye kullanımı kazanç yönetimi olarak tanımlanır. Ayrıntılı bilgi için: Benligiray, S., Onay, A. (2020). Finansal Bilgi Manipülasyonu Bağlamında Bağımsız Denetçi Raporlarının ve SPK Bültenlerinin İncelenmesi, *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 13-42.

sorumluluklarının artırılması, denetçinin müşterisinden elde edebileceği gelirleri sınırlandıran denetim dışı hizmetlerin yasaklanması ve denetçinin müşterisiyle olan ilişkisine süre kısıtlaması getiren zorunlu rotasyon uygulamasıdır. Ancak bu düzenlemelerin, yöneticiler denetçileri işe almaya ve ücretlerini ödemeye devam ettiği sürece, çıkar çatışmalarının neden olduğu problemlere çözüm olacağı tartışmalıdır.

Denetime ilişkin düzenlemeler, denetim-yönetim ilişkisinin kontrol altına alınması için denetim komitelerini yetkilendirmektedir. Bu düzenlemelerde, üyelerin bağımsızlığı, problemlerin çözümünde uygulamaları gereken yordamlar ve şirket dışından tarafların istihdamında üstlenilen sorumluluklar üzerinde durulmuştur. Denetim komiteleri, problemlerin ortadan kaldırılması için denetim ve yönetim arasında bir aracı pozisyonuna getirilmiştir. Ancak bu düzenlemelerin ne kadar etkili olacağı şüphelidir. Denetim komitesi üyelerinin motivasyon ve beklentileri incelendiğinde, yöneticiler ve hissedarlar arasındaki ilişkiye benzer bir vekalet problemine maruz kaldıkları anlaşılacaktır. Komite üyeleri için yöneticiler ile iyi ilişkilere sahip olmak, parasal menfaatler, sosyal bağlantılar ve prestij elde etmek anlamına gelir. Bir üyenin denetim komitesindeki görevinden sonra mevcut veya başka bir şirketin yönetim kurulundaki uygun bir pozisyonu elde edebilmesi, yönetiminin referans ve tavsiyelerine bağlıdır (Dipietra vd., 2013).

Düzenlemeler, denetim komitesinin oluşturulmasında belirli koşullar aranmasını dayatan hükümlere sahiptir. Ancak bu hükümler, denetim komitesi seçimlerinde yönetimin istediği adayların seçilmesini engellemeyecektir. Seçim süreci, muhalif bir listenin aday gösterilmesine izin vermeyen bir statükoya sahiptir. Bu nedenle, yönetimin aday belirleme sürecini kontrol altında tuttuğunu ve üyelerin her türlü ücret yapısını kabul etmek zorunda olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Yöneticilerin üyelere ödenen maddi çıkarlar üzerindeki kontrolü, bağımsızlığa aykırı koşullar yaratan ciddi bir ikileme neden olur. Yüksek ücretler ödenen üyeler, fiilen yönetime bağımlı durumdadırlar ve politikalarına karşı çıkma konusunda doğal olarak isteksiz olabilirler. Tersisi durumda ise, kendilerine yönetime karşı çıkmayı göze alacakları bir ücret ödenmediği için yönetimin politikalarına ilişkin bağımsız bir bakış açısına sahip olmaları beklenemez.

Denetim komitelerinin problemleri istenilen seviyede engelleyemeyeceği iddiasını destekleyen başka bir argüman, üyelerin yöneticilerle uyumlu çıkarlara sahip olabileceğidir. Denetim komitesi üyeleri, genellikle şirketin hisse senetlerine sahiplerdir. Hisse senetlerini elden çıkarmakta özgür oldukları sürece, yönetimin kazancı artırıcı yönde manipülatif girişimlerini veya hisse senetlerini daha yüksek fiyatla satmalarına olanak tanıyan muhasebe usulsüzlüklerini görmezden gelmeye istekli olacaklardır. Bu problemi ortadan kaldırmak için üyelerin hisse senetlerini belirli bir tarihten önce satmasını engelleyen bir mekanizma tasarlanabilir. Ancak bu sınırlama, yöneticileri, sürenin sona ermesinden hemen önce fiyatları yükseltmeye yönelik bir manipülasyon yapmaya yönlendiren olumsuz bir motivasyon kaynağına dönüşebilir (Dipietra vd., 2013).

Denetimin kalitesini ve bağımsızlığını artırmaya yönelik düzenlemelerden biri de denetçinin müşterisinden elde edebileceği gelirleri sınırlandıran hizmet yasağıdır. Buna göre bir denetim firmasının, denetim ile eşzamanlı olarak başka hizmetleri sunması yasaktır (Özkul, 2003). Bu sınırlama, iki farklı endişeyi gidermek üzere tasarlanmıştır. Bunlardan biri, bu tür hizmetlerden elde edilen gelirlerin, denetçinin belirli bir müşteriye olan bağımlılığını artırabilmesi ve diğeri ise, müşteri şirketin finansal bilgi sisteminin

tasarımı gibi hizmetlerden bazılarının, finansal tabloların denetçinin kısmen kendi çalışmasını yansıtmamasına neden olacağı için görüşünü etkileyebilecek bir çıkar çatışmasına yol açabilmesidir. Ancak bu yasağın çıkar çatışmasını etkin bir şekilde ortadan kaldırıp kaldırmayacağı şüphelidir. Yönetimin inisiyatifinde olan gelecek dönemlerin denetim ücretleri, denetçinin kontrol altına alınabilmesi için yeterlidir ve ilk endişenin gereksizliğini gösterir. Muhasebe skandalları incelendiğinde, çoğu zaman denetimin danışmanlık hizmetlerine göre daha yüksek ücret karşılığında yapıldığı ve en azından zorunlu rotasyona kadar sürdürülebilir bir gelir sağladığı görülecektir. İkinci endişe ise, bağımsızlığı koruyan önemli bir faydanın paradoksal olarak feda edilmesine neden olur. Aslında yasaklanan hizmetlerden bazılarının sunulması, denetçinin denetim sürecinde şirket hakkında ulaşması gereken yansız bilgi için yönetime daha az bağımlı olmasını sağlar. Bu nedenle, denetim dışı hizmetlerin engellenmesi, denetçinin bağımsızlığını geliştirmekten çok zayıflatma potansiyeline sahiptir (Ronen, 2006: 132).

Denetçinin yöneticilerle ilişkisini sınırlandıran başka bir düzenleme, zorunlu rotasyondur. Bu uygulamanın temel felsefesine göre, denetçinin müşterisine karşı objektifliği zamanla azalacağı için uzun süren ilişkiler bağımsızlığı üzerinde zararlı bir etkiye sahiptir (Myers vd., 2003). Müşteriyi memnun etme isteği, zorunlu rotasyonun en güçlü argümanıdır. Denetim firmaları, gelecek dönemlerin denetim ücretlerini kaybetmemek isteyeceklerinden müşterilerini memnun etmek ve müşteri ilişkisini sürdürmek için çaba göstereceklerdir (Arel vd., 2005). Uzun süreli ilişkiler, denetçilerin yöneticilerin kontrolüne girmesine ve meşru olmayan isteklerini kabul etmek zorunda kalmalarına yol açar. Zorunlu rotasyona karşı ilk eleştiri, yöneticiler tarafından görevlendirilen ve ücreti ödenen bir denetçinin daha en başından veya çok kısa süre sonra objektifliğini yitirebileceğidir. Bu bağlamda, denetçi rotasyonunun arkasında yatan düşüncenin, denetimin yüz yüze olduğu problemlerin farkında olmasına rağmen ne yazık ki sınırlı veya geçici çözümler sunduğu söylenebilir. Ayrıca rotasyonun denetimin bağımsızlığı ve kalitesi üzerindeki etkisine ilişkin ampirik araştırmalarda elde edilen kanıtlar yetersizdir. Birçok farklı ülkede yapılan çalışmada (Geiger & Raghunandan, 2002; Myers vd., 2003; Ruiz-Barbadillo vd., 2009; Dattin, 2017), rotasyonun denetim kalitesini beklenen ölçüde artırmasının pek mümkün olmadığı raporlanmıştır.

5. FİNANSAL TABLOLARIN SİGORTALANMASI

FTS, denetçilerin yöneticiler tarafından istihdam edilmemesi gerektiğini savunur. Denetim, tüm süreci kontrol eden ve yöneten bir üçüncü tarafın aracılığıyla yerine getirilmelidir. Aracı pozisyonuna konumlandırılan sigorta şirketi, denetim firmasının görevlendirilmesi ve ödemelerinin yapılması sorumluluğunu üzerine alır. FTS, finansal tablolardaki yanıltıcı beyanlardan kaynaklanan kayıpların, teminat sınırları içinde olduğu sürece karşılanmasını garanti eder. Yatırımcılar, müşteriler, borç verenler ve diğer şirket paydaşlarının muhasebe usulsüzlüklerinden kaynaklanan kayıpları, şirketin sigorta poliçesi için ödediği prim karşılığında giderilmiş olur. Bu süreçte, denetçilerin motivasyon kaynakları sigorta şirketinin aracı pozisyonu sayesinde yatırımcıların beklentileriyle tutarlı olduğundan, herhangi bir denetim başarısızlığının yatırımcılara maliyeti mevcut düzenden çok daha az olacaktır.

FTS, asil-vekil ilişkisinde güçlü bir değişime yol açar. Yöneticiler, vekalet ilişkisinin ortaya çıkardığı bilgi asimetrisi problemine karşı bir denetçi görevlendirmek ve ödemesini yapmak yerine, yatırımcılara yanıltıcı beyanların neden olduğu zararları karşılığında teminat sağlayan bir sigorta poliçesi satın alacaklardır. Sigorta şirketleri, potansiyel müşterilerinin finansal tablolarının doğruluğunu değerlendirmesi

için denetçileri görevlendirir ve ödemelerini yapar. Poliçenin tüm şartları -özellikle piyasalara gönderilen iki önemli gösterge olarak tasarlanan sigorta teminatı ve primi- kamuoyuna açıklanır (Ronen, 2002: 48).

Bu sürecin sonunda daha yüksek teminat limitleri ve daha düşük primler açıklayan şirketler, yatırımcıların gözünde daha kaliteli finansal tablolara sahip şirketler olarak konumlanacaklardır. Buna karşın, düşük teminatlı ve daha yüksek primli poliçelere sahip olanlar ise, daha düşük kalitede finansal tablolara sahip şirketler olarak ayrılacaklardır. Her şirket yöneticisi, piyasada kaliteli finansal tablolara sahip şirketler olarak sınıflandırılmak için çaba gösterecektir. FTS mekanizmasında bu çabanın karşılığı, finansal raporlama kalitesinin gönüllü olarak artırılmasına eşittir. Böylece bir tür Gresham Yasası³ tersine işleyecek, kaliteli finansal raporlamaya doğru bir eğilim olacak ve kalitesiz finansal tablolar piyasadan çekilecektir (Ronen, 2002: 49).

FTS, finansal göstergelerin olduğundan farklı beyanı halinde yatırımcıların karşı karşıya kaldığı tüm kayıpların telafi edeceğini garanti etmemektedir. FTS'nin asıl öne çıkan noktası, denetim ve finansal raporlama kalitesinin artırılması yönünde motivasyon kaynaklarına sahip olmasıdır. Bunun doğal bir sonucu, tüm tarafların potansiyel kayıplarını azalma eğilimine sokmasıdır. Denetçiler ve sigorta şirketleri arasında geliştirilen çıkar çatışmasından uzak ilişkiler, denetçiler için sigorta şirketlerinin temel beklentisi olan finansal tabloların gerçeğe uygun değerlendirilmesi yönünde denetim kalitesinin artırılmasıyla sonuçlanan güçlü bir motivasyon kaynağına dönüşür. Yöneticileri kaliteli finansal raporlamaya yönlendiren temel motivasyon kaynakları ise, FTS poliçelerinde yer alan teminat ve primin, sermaye piyasaları için önemli göstergeler olması ve finansal göstergeleri olduğundan farklı yansıtmanın eskisine göre çok daha zor olmasıdır.

5.1. FTS Modeli

FTS fikri ilk defa 2002 yılında Joshua Ronen tarafından yazılan kısa bir görüş yazısında ortaya atılmıştır. Bu fikir, aynı yıl içinde Susan Lee tarafından yazılan başka bir görüş yazısında muhasebe usulsüzlüklerine karşı bir piyasa çözümü olarak savunulmuştur. FTS'nin denetçilerin çıkar çatışmalarını ortadan kaldıran alternatif bir mekanizma olarak incelendiği ilk akademik çalışma (Ronen, 2002), Ronen tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, FTS uygulanabilir bir model olarak tanıtılmıştır. Daha sonraki süreçte bir muhasebe akademisyeni olan Ronen'in yer aldığı bir dizi akademik çalışmada (Cherny & Ronen, 2004; Ronen, 2006; Ronen & Sagat, 2007; Dontoh vd., 2013; Dipietra vd., 2013), yönetim mekanizmasına ve finansal piyasalara etkisi bağlamında tartışılmış ve eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır.

Diğer taraftan Cunningham, FTS modelinin uygulama zorluklarını hukuki açıdan incelemiş ve sınırlılıkların üstesinden nasıl gelinebileceğini açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışmalarda (Cunningham, 2004a; Cunningham, 2004b), FTS modelinin uygulanabilmesi için sigorta hukuku ihtilaflarının çözüme ka-

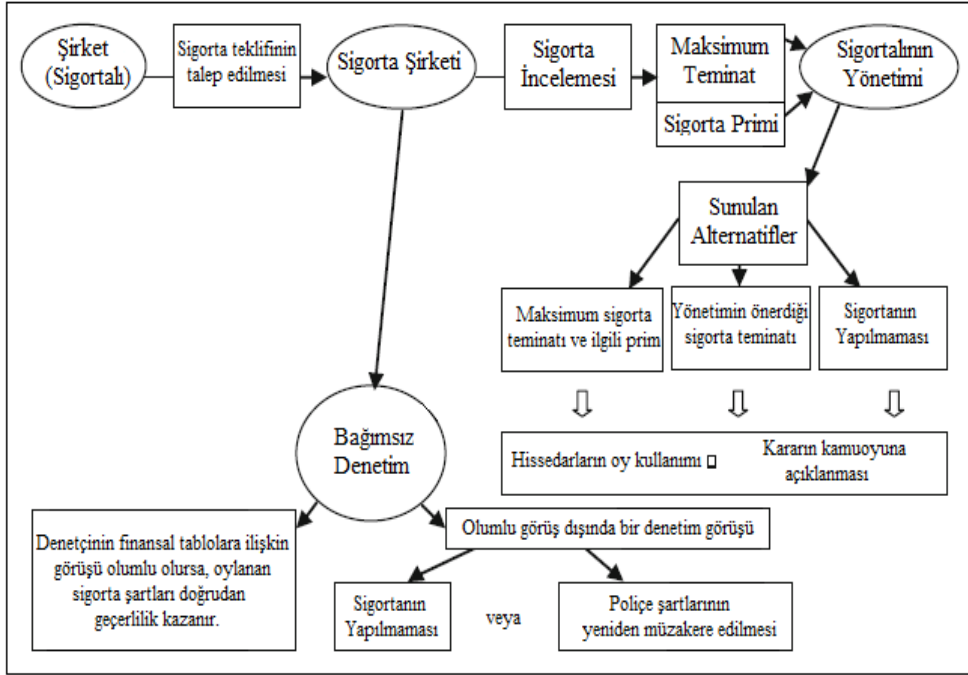
3 Literatürde Gresham Yasası olarak yer alan ekonomik tespitler, Sir Thomas Gresham'ın gözlemlerine dayanır. 'Kötü para iyi parayı piyasadan kovar' şeklinde motto haline gelen bu tespitlere göre; eşit yasal değişim değerine sahip iki madeni paradan biri daha düşük içsel değere sahipse, içsel değeri yüksek olan para dolaşımdan çıkarken diğeri piyasadaki dolaşımına devam edecektir. Buna göre örneğin, aynı yasal değere sahip altın ve bakırdan yapılan iki madeni paradan sadece bakır olanı piyasadaki dolaşımına devam edecektir.

Ayrıntılı bilgi için: Rolnick, A. J., Weber, W. E. (1986). Gresham's Law or Gresham's Fallacy?, *Journal of Political Economy*, Cilt: 94, Sayı: 1, s. 185-199.

vuşturulmasına ilişkin problemler tartışılmış ve modelin sermaye piyasası düzenlemelerinin amaçlarına uygun hale getirilmesine ilişkin öneriler sunulmuştur. Ayrıca FTS modelinin yasal sonuçlarına ilişkin tartışmalar üzerinden modelin uygulanabilirliğini sağlamayı amaçlayan yasal altyapı önerilmiştir.

5.2. Modelin Metodolojisi

Çalışmamızın bu bölümünde, FTS metodolojisinin eksiklikleri giderilmiş güncel versiyonu, başlıklar halinde uygulama adımları olarak ele alınmıştır. Model Şekil 2’de özetlenmiştir (Ronen, 2014).

Şekil 2: FTS'nin Uygulama Adımları

5.2.1. Sigorta Teklifinin Hazırlanması

FTS süreci, müşteri şirketin finansal raporlardaki yanıltıcı beyanlar nedeniyle ortaya çıkan zararlara karşı teminat sağlayan bir poliçe satın almak istemesiyle başlar. Müşteri şirket, sigortacıdan yanıltıcı beyanların mevcut yıl içinde neden olduğu zararları telafi etmek amacıyla önceki yılın finansal tablolarını kapsayan bir teminat talebinde bulunacaktır. Sigortacı, poliçe teklifinin hazırlanması için öncelikle müşterisinin sigorta incelemesini yapmalıdır. Bunun için şirketin iç kontrollerini, yönetiminin ücret sınırlarını, içinde bulunduğu rekabet ortamını, yanıltıcı beyanlara ve usulsüzlüklere ilişkin geçmişini, kazanç yönetimine işaret eden olağandışı durumları ve piyasanın bu tür durumlara karşı tepkisini araştırması için risk değerlendirme uzmanını görevlendirir. Sigorta incelemesi için görevlendirilen uzman, profesyonel bir risk değerlendirme uzmanı olabileceği gibi sonraki aşamada denetim için görevlendirilecek olan denetçi de olabilir. Sigorta incelemesinde şirketin faaliyet gösterdiği sektörlerin genel özellikleri, istikrar düzeyi, rekabet derecesi ve ekonomik koşulları; yönetimin itibarı, dürüstlüğü, faaliyet felsefesi ve ücret poli-

tikası; şirketin iç kontrol ortamı, yönetim çerçevesi ve önemli muhasebe politikaları mutlaka ayrıntılı olarak araştırılmalıdır. Sigorta raporu, sigortacının teminat teklif edip etmeme, eğer edecekse azami teminat ve primin ne kadar olacağı gibi kararlarının en önemli belirleyicisidir. Poliçe teklifinde, asgari olarak, azami sigorta teminatına ve karşılığında ödemesi istenen prime yer verilmelidir. Ayrıca, maksimumun altındaki teminat tutarlarının bir listesinin de primleriyle birlikte teklifte sunulması gerekir.

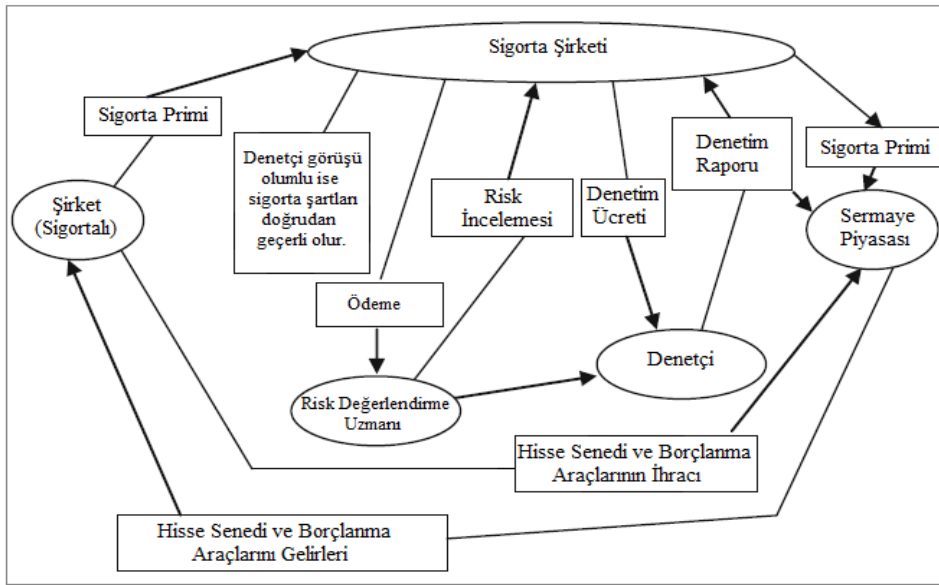
5.2.2. Sigorta Alternatiflerinin Oylanması ve Denetçinin Görevlendirilmesi

Müşterinin yönetimi, sigortacıdan alınan teklife dayanarak, kendisine sunulan en yüksek teminatı ve karşılığında istenen primi, sigortadan vazgeçilmesi anlamına gelen sıfır teminatı ve bu ikisi arasında kalan kendi önerdiği teminatı ve primi hissedarlarının oylarına sunacaktır. Yönetimin önerdiği teminat, sigorta teklifinde yer alan en yüksek teminat sınırını aşamaz. Oylama sonucunda üzerinde uzlaşılan teminat ve prim kamuoyuna duyurulur. Yönetim, sigorta yapılmaması üzerinde uzlaşılması halinde, sigorta yerine denetim raporunun hazırlaması için bir denetçiyi kendisi görevlendirebilir. Hissedarlar tarafından herhangi bir teminat tutarı ve primin onaylanması halinde ise, yönetim, sigortacı tarafından sunulan listeden bir denetim firması seçecektir. Ancak denetim firmasını görevlendiren ve ücretini ödeyen taraf, bu kez sigorta şirketi olacaktır.

5.2.3. Denetim Süreci ve Sigortanın Geçerlilik Kazanması

Denetçi, eğer ilk inceleme sürecinde kendisi görevlendirilmediyse, denetim planını risk değerlendirme bulgularına uyarlamak için denetimin kapsamını ve derinliğini, sigorta incelemesini yapan uzmanla koordineli bir şekilde belirleyecektir. Denetim sürecinin sonunda denetçi olumlu görüş bildirmeye karar verirse, başlangıçta önerilen teminat ve prim tutarı, sigortacı üzerinde bağlayıcılık kazanır. Denetçi süreç sonunda olumlu görüş dışında bir görüşe ulaşırsa, müşterinin yönetimi, sigortacıyla denetçinin bulgularına ve yeterlilik nedenlerine bağlı olarak ortaya çıkan koşulları yeniden müzakere etmedikçe, sigortacının herhangi bir teminat sağlama sorumluluğu olmayacaktır. Müzakere edildikten sonra üzerinde anlaşmaya varılan yeni poliçe şartları kamuoyuna açıklanacaktır. Ayrıca denetim raporunda, poliçede yer alan nihai teminata ve karşılığında ödenen prime ilişkin özel bir açıklama paragrafına yer verilir.

5.2.4. Yanıltıcı Beyanlardan Kaynaklanan Zararların Karşılanması

Şekil 3: FTS Modelinde Taraflar

FTS, hızlı bir tazminat ödeme sürecini öngörmektedir. Müşteriye karşı, yanıltıcı beyanlarından kaynaklanan zararlar için talep edilen tazminatlar, poliçe sınırları içinde olduğu sürece, çok daha hızlı çözüme kavuşturulacaktır. Sigortacı ve müşteri ortak aldıkları bir kararla, bir tazminat talebinde bulunulduğunda, sorumluluğu finansal bilgi kullanıcılarını temsil etmek olan bir arabulucu komiteyi görevlendirirler. Bu komitenin sorumluluğu, sigorta şirketine ilemeden önce tazminat taleplerini değerlendirmek ve ön aşamada haklı görülen taleplerin gerçekliğini değerlendirmesi için bir uzmanı görevlendirmektir. Bu sürecin alternatifi, ön değerlendirme için bir uzmanın sigortacı tarafından görevlendirilmesidir. Uzmanın görevi, iddia edilen yanıltıcı beyanın varlığını ve öne sürülen miktarda bir zarara yol açıp açmadığını belirleyen bir rapor hazırlamaktır. Bu rapor doğrultusunda sigortacı haklı bulunan taleplere ilişkin zararların tazminat tutarını aşmayan kısmını ivedilikle ödemekle mükelleftir. Bu sürecin sigorta şirketi, denetçi, sermaye piyasası ve müşteri şirket arasında nasıl işlediği Şekil 3’de gösterilmiştir (Dipietra vd., 2013).

6. FTS MODELİNİN FAYDALARI

6.1. FTS Modelinin Poliçe Koşullarına Etkisi: Piyasa Dengesi

Sigortacı, primin belirlenmesi sürecinde piyasa koşullarını ve dengesini gözetir. Piyasa mekanizması, primin otomatikman optimum seviyede belirlenmesini sağlar. Sigorta sektöründeki rekabet koşulları, sigortacıya mümkün olduğu kadar düşük bir prim belirlemesi yönünde baskı yapan bir piyasa gücüdür. Karşıt piyasa gücü, sigortacıyı beklenen kayıpları telafi etmeye yetecek bir prim talep etmeye iter. Primleri en aza indirmeye yönelik rekabetçi baskılar ve yüksek prim talep etmeye yönlendiren hayatta kalma motivasyonu arasında belirlenen piyasa dengesi, sigortacıyı mümkün olduğunca doğru bir prim hesaplamak için çaba göstermeye iten bir dürtüye yol açar. Bu dürtü, sigortacıyı, denetçileri en yüksek çabayı

göstermeleri için motive eden bir teşvik planı tasarlamaya yönlendirir. Böylece denetimin, sigortacıyı zarara uğratan yanıltıcı beyanları ortaya çıkarmak için daha özenli yapılması sağlanmış olur. FTS modelinde, sigortacının çalışanı olarak konumlanan denetçilerin çıkarları ile müşteri şirketin paydaşlarının çıkarları çok daha uyumlu hale getirilmiş olur ve böylece aralarında bir çıkar çatışmasının yaşanması olasılığı ortadan kalkar. Bu durum denetim kalitesinin artmasıyla sonuçlanacaktır (Dontoh vd., 2013).

6.2. FTS Modelinin Denetime Etkisi: Vekalet Problemlerinin Çözümü

FTS modelinde denetçi daha fazla ücret elde etmek için mümkün olduğunca yüksek kalitede hizmet sunmaya çalışacaktır. Denetçi, ücretini sigorta şirketinden aldığı için optimal denetim kalitesine özgürce karar verebilecektir. Kendi menfaatlerini maksimum seviyeye çıkarmayı amaçlayan bir denetçi, sigortacıdan beklediği denetim ücreti ile yanıltıcı beyanlardan kaynaklanan kayıpları arasındaki farkı en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışacaktır. Bunun yolu optimal kalitede bir denetim hizmeti sunarak yanıltıcı beyanların tespit edilmesini sağlamaktan geçer (Ronen, 2006).

FTS modelinde, sigortacının elinde denetçiyi istenen kaliteden sapmaktan caydırıcı güçlü cezalar bulunur. Bir denetim başarısızlığı, sigortacının sözleşmesini kaybetmesine ve kendisine karşı açılan davalardan kaynaklanan kayıplara yol açabilir ve bu nedenle denetçinin iki tür cezayla karşı karşıya kalmasına sebep olur. Bunlardan ilki, sigortacı ile kendisi arasındaki akdi ilişkiden doğan haksız fiil sorumluluğudur. İkincisi ise, sigortacının elinde bulunan muhtemelen çok sayıda denetim müşterisinin birden kaybedilmesi tehdididir. FTS modelinde denetçi, sigortacı tarafından kendisine yönlendirilen çok sayıda şirketin finansal tablolarını denetleyeceği için yalnızca biriyle ilgili başarısızlık, denetçi açısından çok güçlü bir ceza olan tüm şirketlerin denetim görevinin kendisinden alınması tehdidini doğurur (Cunningham, 2004a).

6.3. FTS Modelinin Sermaye Piyasalarına Etkisi: Piyasa Göstergeleri

FTS, sermaye piyasalarına şirketin finansal durumuna ve performansına ilişkin bir sinyal gönderebilmek için gerekli olan koşullara sahiptir. Sigorta teminatı ne kadar büyük olursa müşterinin ödemesi gereken prim o kadar büyük olur; ancak herhangi bir teminat düzeyinde finansal tabloların kalitesi ne kadar yüksek olursa prim o kadar düşük olacaktır. Şirketin iç kontrolleri ve yönetim mekanizmasının etkinliği, finansal tablolara ilişkin risk incelemesini ve dolayısıyla sigorta primini doğrudan etkiler. Ayrıca denetimin kalitesi ne kadar iyi olursa, belirlenen prim tutarı o kadar doğru olur. Bu nedenle, finansal tabloların kalitesi ne kadar iyi olursa, belirli bir teminat düzeyi için müşteri şirketin katlandığı maliyet o kadar düşük olacaktır. Başka bir ifadeyle, daha kaliteli finansal tablolara sahip şirketler, sabit bir prim ödemesi karşılığında daha fazla teminat satın alabilecektir (Dontoh vd., 2013).

FTS modeli, poliçe teminatının hissedarlar tarafından onaylanmasını ve finansal raporlar aracılığıyla kamuoyuna açıklanmasını gerektirir. Böylece sermaye piyasalarına şirkete ilişkin güvenilir göstergeler sunan ve dolayısıyla menkul kıymetlerin daha rasyonel fiyatlandırılmasını sağlayan bir yapı oluşur. Piyasa katılımcıları, yanıltıcı beyanlardan kaynaklanan kayıplar için tazminat sınırının farkındadırlar. Şirkete karşı bu sınırın ötesinde tazminat talebinde bulunan bir davanın açılabilmesi teorik olarak mümkün olsa da geçerli bir dava olarak kabul görmesi olasılığı çok azdır. Çünkü poliçede yer alan teminat kamuoyuna açıklanmış ve hissedarlar şirketin hisse senetlerine teminat tutarıyla orantılı bir ödemede

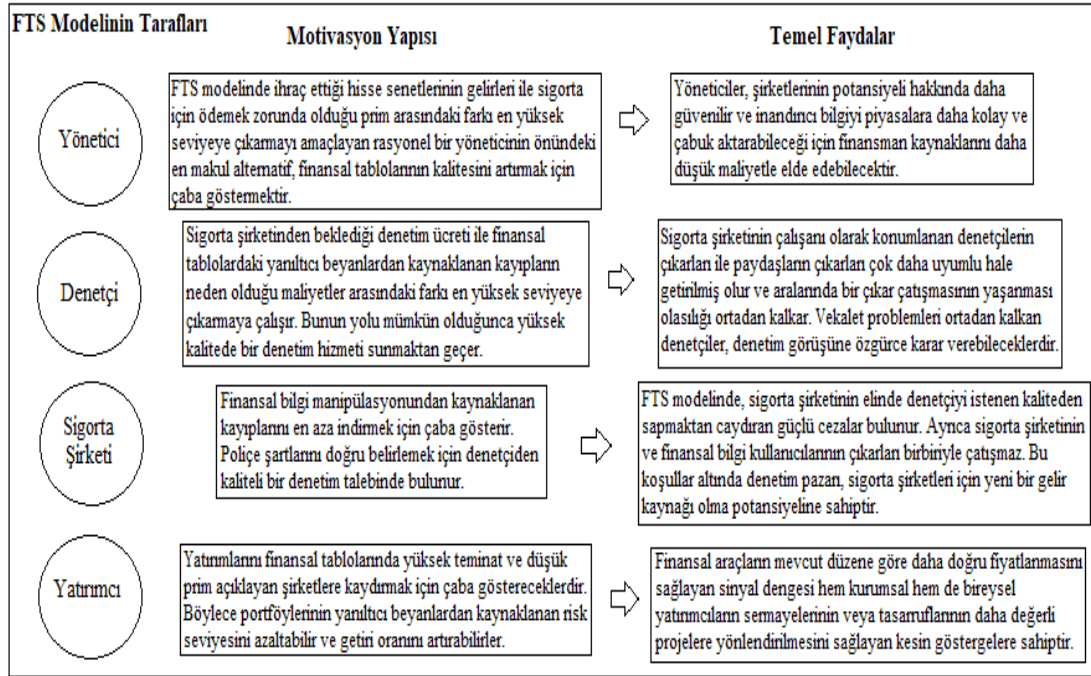
bulunmuş olacaktırlar. Bu noktada, düşük teminatlı bir poliçenin, hisse senetlerinin piyasada düşük fiyatlanmasına yol açacağı için şirketi zarara uğratacağı dikkate alınmalıdır. FTS modelinde bir taraftan sigortacının potansiyel kayıpları teminatla sınırlandırılırken, diğer taraftan yanılıcı beyanlar nedeniyle açılan davaların sayısı mevcut düzene nazaran azalacağı için kamuoyu çok uzun süren davaların olumsuz etkilerinden kurtulmuş olacaktır (Dipietra vd., 2013).

Sigorta poliçesinin iki temel göstergesinin piyasadaki hisse senetlerini fiyatlaması, mevcut düzene göre birincil veya ikincil piyasalarda alım satıma konu olan hisse senetlerinin daha karmaşık finansal araçlar haline gelmesi anlamına gelebilir. Çünkü hisse senetlerinin fiyatı iki ek faktörden etkilenecektir. Yeni modelde hissedarlar, yanılıcı beyanların neden olduğu kayıplara karşı sigorta teminatı ve ödenen primin yansıttığı güvenilirliğin beklentisiyle karar vereceklerdir. Finansal araçların mevcut düzene göre daha doğru fiyatlanmasını sağlayan sinyal dengesi, yatırımcıların sermayelerinin veya tasarruflarının daha değerli projelere yönlendirilmesini sağlayan daha kesin göstergelere sahiptir. Bu mekanizma içinde gelecek vaat eden girişimlerde bulunan şirketler, girişimlerinin potansiyeli hakkında daha güvenilir ve inandırıcı bilgiyi piyasalara daha kolay ve çabuk aktarabileceği için finansman kaynaklarını daha düşük maliyetle elde edebilecektir (Faboyede & Mukoro, 2012).

6.4. FTS Modelinin Finansal Raporlamaya Etkisi: Kalite Motivasyonları

FTS modelinde rakiplerinden daha kaliteli finansal tablolara sahip şirketler, kendi sektöründeki diğer şirketlere kıyasla daha düşük bir prim ödeyerek daha yüksek sigorta teminatına sahip olabilecektir. Bu koşullar, kaliteli finansal tablolara sahip şirketlerin piyasalara üstünlüğünü gösterebilme motivasyonunun ortaya çıkmasına neden olur. Bu motivasyon, yöneticilerin FTS sürecinde elde ettiği teminatın ve ödediği primin kamuoyuna açıklanması ve bu göstergelerin piyasa tarafından finansal tabloların gerçek kalitesini yansıtan güvenilir sinyaller olarak görüleceğinin bilincinde olmasından kaynaklanır. Yöneticiler, kaliteli finansal tablolar sunulması sonucunda hisse senetlerinin daha yüksek bir seviyede fiyatlanacağını ve böylece şirketin sermaye maliyetinin düşeceğini farkındadırlar.

FTS modeli, düşük kaliteli finansal tablolar sunan şirketler için sıkıntılı bir ortam yaratır. Bu tür şirketler, kaliteli finansal tablolar sunan şirketler gibi davranamazlar. Sigortacı, daha işin başında teminatın ve primin belirlenmesi için şirketin yönetim mekanizmalarının ve iç kontrol yapısının gözden geçirilmesini sağlayan metodolojiyi uygulamaya koyar. Ayrıca, sonraki adımda denetçinin görüşü olumlu değilse teminat tutarının artırılması söz konusu olamaz. Denetimden olumlu görüş alamayan bir şirket, yüksek teminatın yer aldığı bir poliçeye sahip olamamanın hisse senetlerinin fiyatında önemli bir düşüşe yol açacağını farkındadır. Buna rağmen şirket, teminat tutarını artırmak için gereken çok yüksek bir prim ödemesini yapma seçeneğini kamuoyuna açıklanacağı için kabul etmeyecektir. Ayrıca, bu durumdaki bir şirket, risk değerlendirme uzmanının olumsuz bulguları nedeniyle daha başlangıç aşamasında yüksek bir primle karşı karşıya kalmak zorunda olacaktır. Bu nedenle şirketler, daha yüksek teminat ve daha düşük prim elde edebilmek için iç kontrolünün güçlendirilmesinin kendi menfaatine olduğunu ve buna ulaşabilmenin yolunun bu yönde çaba harcamak olduğunu anlayacaklardır (Dipietra vd., 2013).

Şekil 4: FTS Modelinin Motivasyon Yapısı ve Temel Faydaları

7. SONUÇ

FTS, denetçi-yönetici ilişkisinin neden olduğu çıkar çatışmalarını ortadan kaldırmayı amaçlayan ve kaliteli finansal tabloların belirlenmesi için önemli göstergeler sunan piyasa tabanlı bir modeldir. FTS, yanlış finansal tabloların sunulmasının önünde etkin bir kontrol fonksiyonuna dönüşür. FTS modelinde poliçe şartlarının kamuoyuna açıklanması, piyasaya finansal tabloların kalitesine işaret eden güçlü göstergeler sunar ve yatırımların daha iyi projelere yönlendirilmesini sağlar. Bu göstergeler, şirketler için finansal raporlama kalitesinin artırılmasını teşvik eden bir motivasyon aracıdır. Mevcut düzende denetim, yönetimle olan ücret ilişkileri yüzünden gerçeğe uygun finansal tabloların sunulmasını sağlayan bir mekanizma haline gelemez. Yeni modelde ise denetçinin yöneticiler yerine sigorta şirketi tarafından istihdam ediliyor oluşu, tüm çıkar çatışmalarını ortadan kaldırır. Denetçinin çıkarları işverenin çıkarlarıyla aynı doğrultudadır ve bu durum, denetimin kalitesi üzerinde güçlü bir olumlu etkiyle sonuçlanacaktır.

FTS, Zimbardo'nun kırık camlar teorisiyle uyumludur. Bu teori, denetimsizlik hissi uyandıran koşulların hemen düzeltilip kontrol altına alınmadığı takdirde suç üreteceğini savunur. Yöneticilerin finansal bilgiyi manipüle ettiğine ilişkin sadece bir kötü örnek, kitle psikolojisi yüzünden bir kırık camın toplumun suça eğilimini artırdığı gibi, yaptırımlarla dahi önüne geçilemeyen manipülatif eylemlerin gizli devam etmesine yol açar. FTS ise, sahip olduğu piyasa göstergeleri sayesinde eylemin bedelinin en kısa zamanda piyasa tarafından ödetilmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada, denetim ve finansal raporlama kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan alternatif veya tamamlayıcı bir yaklaşım olarak uygulamaya konulması öngörülen FTS incelenmiştir. Ayrıca FTS'nin piyasa koşulları altında uygulanabilirliğine katkı sağlayan bir model tanıtılmıştır. Çalışmada, FTS modelinin piyasa katılımcıları açısından faydaları tartışılmış ve özellikle denetimin problemlerine odaklanan gelecekteki çalışmalar için teorik bir katkı sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akerlof, G. A. (1970). The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism, *Quarterly Journal Economics*, 84, 488-500.
- Antle, R. (1984). Auditor Independence, *Journal of Accounting Research*, 22(1), 1-20.
- Arel, B., Brody, R. G., Pany, K. (2005). Audit Firm Rotation and Audit Quality, *The CPA Journal*, 75, 36-39.
- Bazerman, M. H., Morgan, K. P., Loewenstein, G. F. (1997). The Impossibility of Auditor Independence, *Sloan Management Review*, 38(4), 89-94.
- Benligiray, S., Onay, A. (2020). Finansal Bilgi Manipülasyonu Bağlamında Bağımsız Denetçi Raporlarının ve SPK Bültenlerinin İncelenmesi, *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 13-42.
- Cherny, J., Ronen, J. (2004). Financial Statements Insurance Enhances Corporate Governance in a Sarbanes-Oxley Environment, *International Journal of Disclosure and Governance*, 1(3), 226-237.
- Cunningham, L. A. (2004a) A Model Financial Statement Insurance Act, *Connecticut Insurance Law Journal*, 11(1), 69-106.
- Cunningham, L. A. (2004b). Choosing Gatekeepers: The Financial Statement Insurance Alternative to Auditor Liability, *UCLA Law Review*, 52(2), 413-476.
- Dattin, C. F. (2017). Developments in France Regarding the Mandatory Rotation of Auditors: Do They Enhance Auditors' Independence?, *Accounting History*, 22(1), 44-66.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor Size and Audit Quality, *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183-199.
- Dipietra, R., McLeay, S., Ronen, J. (2013). Accounting and Regulation: New Insights on Governance, Markets and Institutions, Amerika: Springer Science & Business Media.
- Dontoh, A., Ronen, J., Sarath, B. (2013). Financial Statements Insurance, *Abacus*, 49(3), 269-307.
- Elshafie, E., Nyadroh, E. (2014). Are Discretionary Accruals a Good Measure of Audit Quality?“, *Journal of Management Policy & Practice*, 15(2), 43-59.
- Faboyede, O. S., Mukoro, D. O. (2012). Financial Statement Insurance: Restoring Investor Confidence in Nigerian Banks, *Research Journal of Finance & Accounting*, 3(4), 140-150.
- Fama E. (1970). Efficient Capital Markets: a Review of Theory and Empirical Work, *Journal of Finance*, 25(2), 383-417.
- Fama, E. F., Jensen, M. C. (1983). Agency problems and residual claims, *The Journal of Law and Economics*, 26(2), 327-349.
- Gavious, I. (2007). Alternative Perspectives to Deal with Auditors' Agency Problem, *Critical Perspectives on Accounting*, 18(4), 451-467.
- Geiger, M., Raghunandan, K. (2002). Auditor Tenure and Audit Reporting Failures, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 21(1), 67-78.
- Hayes, R., Dassen, R., Schilder, A., Wallage, P. (2005). Principles of Auditing an Introduction to International Standards on Auditing. London: Pearson Prentice Hall.

- Jensen, M. C., Meckling, W. H. (1976). Theory of The Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305-360.
- Mautz, R. K., & Sharaf, H. A. (1961). *The Philosophy of Auditing*, Amerika: American Accounting Association.
- Messier, W., Glover, S., Prawitt, D. (2016). *Auditing and Assurance Services: A Systematic Approach*, Amerika: McGraw-Hill Education.
- Myers, J. N., Myers, L. A., Omer, T. C. (2003). Exploring the Term of the Auditor-client Relationship and the Quality of Earnings: A Case for Mandatory Auditor Rotation?, *The Accounting Review*, 78(3), 779-799.
- Özkul, L. (2003) ABD Sermaye Piyasalarında Yaşanan Son Gelişmelerin ve ABD’de Yürürlüğe Giren 2002 Tarihli Sarbanes-Oxley Kanunu’nun Türk sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi. (Yeterlilik Etüdü) İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Rolnick, A. J., Weber, W. E. (1986) Gresham’s Law or Gresham’s Fallacy?, *Journal of Political Economy*, 94(1), 185-199.
- Ronen, J. (2002). Post-Enron Reform: Financial Statement Insurance, and GAAP Re-visited, *Stanford Journal of Law, Business & Finance*, 8(1), 39-67.
- Ronen, J. (2006). A Proposed Corporate Governance Reform: Financial Statements Insurance, *Journal of Engineering and Technology Management*, 23(1-2), 130-146.
- Ronen, J., Sagat, K. A. (2007). The Public Auditor as an Explicit Insurer of Client Restatements: A Proposal to Promote Market Efficiency, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 22(3), 511-526.
- Ruiz-Barbadillo, E., Gómez-Aguilar, N., Carrera, N. (2009). Does Mandatory Audit Firm Rotation Enhance Auditor Independence? Evidence from Spain, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 28(1), 113-135.
- Shapiro, A. (2005). Who Pays the Auditor Calls the Tune?: Auditing Regulation and Clients’ Incentives. *Seton Hall Law Review*, 35, 1029-1096.

